

Papp Júlia

Adatok Beszédes Sándor Albrecht Dürer fametszetes Passió sorozatairól készített fényvéseteihez*

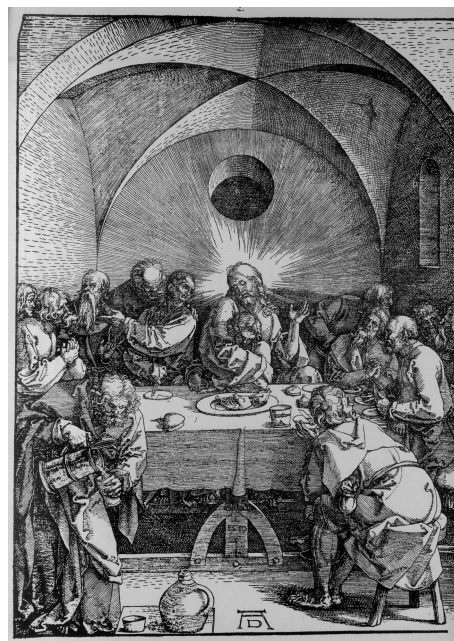
Az esztergomi Beszédes Sándor — Klösz Györgyhöz, Weinwurm Antalhoz és Divald Károlyhoz hasonlóan — azok közé a hazai fotográfusok közé tartozott, akik a 19 század második felében több-kevesebb rendszerességgel foglalkoztak műtárgyak fényképezésével, tehát valamilyen szinten specializálódtak ebben a műfajban.¹ Mivel a műtárgyfényképek készítése többnyire nem kecsgetett olyan közvetlen, a megbízással egy időben beszédhető anyagi haszonnal, mint például a portréfényképezés, ezek a fényképezések gyakran próbáltak — alkalmanként az egyházi gyűjtemények vezetőivel, a hazai múzeumok és az akadémia szakembereivel, a kultuszminisztérium és a műemlékvédelmi bizottság döntéshozóival kialakított kapcsolataik révén — hivatalos megbízásokat, állami vagy egyházi támogatásokat szerezni munkáik elkészítéséhez és értékesítéséhez.

Hegedűs Lajos Candid miniszteri tanácsos az 1870-es évek elején Beszédes Sándort bízta meg a Nemzeti Múzeum antik feliratos emlékeit bemutató katalógusok illusztrációinak elkészítésével.² Beszédes — hogy a kiadványban alkalmazott új fotomechanikai sokszorosító eljárás, az 1868-ban a német Josef Albert által bemutatott albertotípiák alkalmazását jobban megismerje, müncheni tanulmányútra utazott.³ Beszédesnek a kötet egyik szerzőjéhez, Rómer Flóriszhoz fűződő jó kapcsolatára utal, hogy a tudós egy Esztergom környékén talált ókori feliratos kő lelőhelyének meghatározása kapcsán megemlítette: „Ezen adatokat Beszédes Sándor fényképésztől kaptam... A 10. sor olvasására nézve Torma Károly barátom és magam közt némi nézetkülönbség támadt, mindketten Beszédes Sándor remek fényképe után indulva a fűrészelés, illetőleg törés helyét másképen pótoljuk.”⁴ Feltehetően Rómer támogatásával kapott megbízást Beszédes a Tudományos Akadémia Archaeológiai Bizottságától annak a katalógusnak az albertotípiákkal történő illusztrálására is, amely az 1876-os budapesti 8. Nemzetközi Embertani és Ősrégészeti Kongresszus alkalmából rendezett kiállítás anyagát ismertette.⁵

Beszédes mind a kultuszminisztérium, mind az esztergomi érsekség támogatását igénybe vette azoknak az 1875-ben megjelentetett kiadványoknak az elkészítésekor és értékesítésekor, melyekben Albrecht Dürer fametszetes passió sorozatairól, a Nagy Passióról⁶ (1. kép) és a Kis Passióról készített reprodukciókat adott közre.⁷ A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (továbbiakban VKM) 1956-ban elpusztult iratanyagáról 1951-ben Valkó Arisztid által készített, az MTA Művészettörténeti Kutató Intézete Adattárában található cédulaanyag⁸ szerint Beszédes Sándor Esztergomban, 1874. VI. 24-én kelt levelében értesítette a minisztériumot, hogy saját találmányával, a vésnyomattal sokszorosítja Dürer Nagy Passió sorozatát. Kéri a hivatalt,

hogy az elkészítendő munkát 400 példányban rendeljék meg, s mellékeli a kiadás költségvetését is. A kérelmet a VKM Pulszky Ferencnek, a Nemzeti Múzeum igazgatójának — a Képzőművészeti Tanács alelnökének — adta ki véleményezésre. (A-I-4-3237). 1874. VIII. 4-én megérkezett a minisztériumba Pulszky levele, mely szerint Beszédes Sándor graphotypikus utánezatai Dürer nagy Passiójáról sikerültek mondatók, bár sajnálatosnak tartja, hogy Simor János hercegprímás előképként használt példányai nem egészen tökéletesek. A kiadványt ugyanakkor hasznosnak, ízlésnemesítőnek tartja, s hangsúlyozza, hogy utánrajzoláshoz (tehát mintarajzként) is használható. A VKM a Képzőművészeti Tanács útján 1875. V. 2-án húsz példány megrendelésére tesz ígéretet, abban az esetben, ha egy-egy példány ára nem lesz több, mint 15 Ft. A 12380. iktatószámú iratban a minisztérium a Nemzeti Múzeum útján húsz példányt valóban meg is rendelt a Nagy Passióból magyarországi tanintézmények, múzeumok számára. (A-I-4-3238).⁹

1875 szeptemberében minisztériumi döntés született, hogy Dürer Nagy Passiójának Beszédes Sándor másolatában készült példányait a következő intézmények között osszák szét: 1. Mintarajztanoda, 2. Nemzeti Múzeum, 3. Esterházy képtár, 4. Egyetemi Könyvtár, 5. Műegyetem, 6–7. a budapesti VII. és II. kerületi reáltanoda, 8–10. a debreceni, a sárospataki és a pápai református kollégium, 11. a pozsonyi katolikus gimnázium, 12–13. az egeri és a pécsi líceum, 14. az Er-

1. kép. Beszédes Sándor: Albrecht Dürer: Utolsó vacsora. Fényvéset. In: Dürer Albrecht nagyobb Passiója. Beszédes Sándor fényvéseti utánezatai. Esztergom. 1875. Országos Széchényi Könyvtár. 44 x 31 cm

déli Múzeum, 15. a kassai múzeum, 16–18. a nagy-szebeni, a soproni és a lőcsei reáltanoda, 19–20. a körmöcbányai és a székelyudvarhelyi főreáltanoda (A–I–4–3239).

A minisztériumba megérkezett a sárospataki főiskola és a kassai Felsőmagyarországi Múzeumegylet (1875. X. 31.) köszönő levele Dürer Nagy Passiójának másolataiért (A–I–4–3243). Keleti Gusztáv, a Mintarajztanoda igazgatója 1875. IX. 18-án kelt levelében mondott a minisztériumnak a Dürer Passió Beszédes Sándor által reprodukált példányáért köszönetet (A–I–4–2964).

A Simor János gyűjteményében lévő fametszeteket Beszédes – úgy tűnik – informális úton, szóbeli meg egyezéssel kapta kölcsön, a Prímási Levéltárban ugyanis sem az érsek (Protocollum... Joannis Cardinalis Simor... 1872 – usque 1888. Tomus II.), sem az érsekség iratanyagát tartalmazó iktatókönyvben (Protocollum Actorum Diocesanorum Anno 1873, 1874, 1875), sem a művészeti vonatkozású iratok között (Simor Cat. H. 1875–1895. Képtár 4. csomó) nem találtam utalást arra, hogy a fényképész írásban kérvenyezte volna a Dürer-sorozat előképként, mintaként való felhasználását.

Beszédes a Nagy Passióval egy időben megjelentette Dürer Kis Passiójának hasonmásait (2. kép) tartalmazó albumát is, melyet Simor János esztergomi érseknek ajánlott („Dürer Albrecht u.n. kisebb Passióját van szerencsém Eminentiádnak általam feltalált sok-

szorosító fényvésetben felajánlani.”).¹⁰ A fényképész az ajánlásban kiemeli munkája ismeretterjesztő, népszerűsítő funkcióját: reméli, hogy „általa a magyar eredetű nagy művész genialis fogamzatai, merész és művészi alkotásai, fensőbb ihletettsége szélesebb körben ismertek...leendnek, másrészt azok behatőbb szemléletével e sajátos műágban az ismeretkör szélesbedik, a műízlés nemesbül, s a műrecek iránti forróbb érdeklődés szélesebb tért nyer” [2]. A részletes képleírások előtt – melyeket Dürer életét és tevékenységét, illetve a kisebb Passió történetét bemutató írásokkal együtt Maszlaghy Ferenc esztergomi főmegeyi áldozár készített – Beszédes ismertette a 19. század során nyomtatott Dürer sorozatokat. Megemlíti, hogy „eredetiekből álló teljes gyűjtemény alig van három az első rangú múzeumok és magánosok tulajdonában...” A kisebb Passió-t ismertető fejezet végén olvashatunk fényvésetei forrásáról: „a fatáblák, melyekről a képek vétettek, jelenben a Britisch Muzeum legdrágább kincseit képezik, s... ugyanazok Cole Henrik londoni műárús által stereotyp, híven utánoztatván az újabb kiadások matricait képezik. A jelen gyűjtemény annyiban áll fölötté a később kori másolatok s Cole kiadásainak, hogy a fényvéset találmánya által az eredetiekről vétetvén, a lehető leghívebbek s így minden egyéb késő s jelenkorú kiadást felül múlva az eredetiekhez legközelebb állanak” [8].

Az újfajta sokszorosítási technikával készült kiadványokról a korabeli hazai sajtó is beszámolt. Egy budapesti lap 1875 áprilisában az előkészületekről tudósított. „Beszédes ez idő szerint Esztergomban tartózkodik, s ott a prímás képtárában található rézkarczokról (sic!) készít valóban meglepő másolatokat. Így a többi közt elkészíté a Dürer-féle „kispassió” 37 képét, az eredetiéhez hasonló nagyságban és papíron...Most ugyancsak Dürernek „nagy passió”-ját fogja ez után többszörözni. Mind a két képcziklus külön könyv alakban fog megjelenni Maszlaghy Ferencz szövegével...” A tudósító hangsúlyozza a térképek, metszetek, kéziratok sokszorosítására különösen alkalmas „fényvéset” előnyeit: a másolatok elkészítésének gyorsaságát és olcsóságát.¹¹ Egy másik újságban 1875 augusztusában a Kis Passió – Dürer „37 kisebb fametszvényének vonásról vonásra hű másá”-nak – megjelenéséről olvashatunk.¹² Az esztergomi fényképész találmánya a „figyelmet máris felkeltötte, s a tud. akadémia a régi okmányokat szintén ily módon másoltatja Beszédes-sel.”¹³ A néhány lapon megfigyelhető homályosságot, elmosódottságot a tudósító részben a mintaként használt Cole-féle matricák hibáival, részben a sokszorosító módszer technikai hiányosságaival magyarázza, s a Beszédesnél 3 forintért megrendelhető kiadvány megvásárlására buzdítja olvasóit.

Beszédes a kultuszminisztériumot a Kis Passió megrendelése ügyében is megkereste. A VKM Pulszky Ferencen keresztül ebből is húsz példányt rendelt (A–I–4–3240). A példányok egy 1875. X. 5-én kelt irat szerint a következő intézményekhez kerültek: 1. Mintarajztanoda, 2. Nemzeti Múzeum, 3. Esterházy képtár,

2. kép. Beszédes Sándor: Albrecht Dürer: I–IV. jelenet a Kis Passióból. Fényvéset. In: Dürer Albrecht kisebb passiója. Beszédes Sándor fényvéseti utánzatai. Esztergom. 1875. Országos Széchényi Könyvtár. 13,5 x 10,5 cm

4. Egyetemi Könyvtár, 5. Műegyetem, 6–7. a budapesti VII. és II. kerületi reáltanoda, 8. Erdélyi Múzeum, 9. Kassavidéki Múzeum, 10–16. kassai, győri, nagyvárad, pécsi, szegedi, temesvári, székelyudvarhelyi főreáltanoda, 17–20. pozsonyi, szatmári, újvidéki, eperjesi főgimnázium (A–I–4–3242).

Beszédes a Kis Passió egy példányát — a minisztériumon keresztül — az uralkodóhoz is el szeretne volna juttatni. Kérésére a VKM átírt az Őfelsége személye körüli miniszternek, aki azt válaszolta, hogy küldjék el a kiadványokat, hogy azok belbecsét megítélhessék. Őfelsége elfogadta az ajándékot, s közölte, hogy ezt a tény Esztergom város közönsége útján tudatják Beszédesrel (A–I–4–3241).

1881. IV. 6-án Beszédes Szalay Imrének, a VKM elnöki titkárának ajándékként átadta a Kis Passió 9 példányát. A minisztérium a példányokat a kolozsvári egyetemnek, a nagyszebeni könyvtárnak, az erdélyi püspöknek, a Hunyadmegyei régészeti társulatnak, a Vas megyei régészeti egyletnek, Máramaros, Békés, Bihar régészeti egyleteinek, illetve a jászberényi múzeumnak kívánta eljuttatni. A kiadványok szétosztását Pulszky Ferenc, a könyvtárak és gyűjtemények főfelügyelőjére bízta, s ő mondott köszönetet Beszédesnek az ajándékokért (A–I–4–3244). 1881 májusában megérkezett a Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat, a nagyszebeni Bruckenthal Múzeum (német nyelvű), illetve a Vas megyei régészeti egylet (Szombathely) köszönőlevele a kisebb Passióért. (A–I–4–3245–3247).

A Dürer Passiókon kívül Beszédes támogatást kért a minisztériumtól annak a fényképsorozatnak a terjesztéséhez is, melyben az esztergomi főszékesegyházi kincstár legértékesebb műtárgyait kívánta az érdeklődőkkel megismertetni. 1880-ban Simor János esztergomi érsek megbízásából és költségén megjelent egy, a kincseket bemutató, Beszédes Sándor 55 kitűnő fényképével illusztrált reprezentatív kiadvány.¹⁴ Beszédes azonban — mivel a díszalbumnak „csekély számú példányait csak a legnevezetesebb bel- és külföldi könyvtárak s néhány szakférfiú nyerte ajándéképpen, s könyvkereskedésbe nem bocsájtották,” tehát a szélesebb körű ismeretterjesztésre exkluzív jellegénél fogva nem volt alkalmas — az érsek engedélyével és helyeslésével egy újabb kiadvány megjelentetését határozta el. Annak érdekében, „hogy a bel- és külföldi műtörténészek, műkedvelők és iparosok, kikre nézve e munka megbecsülhetetlen gazdag anyagkészletet tartalmaz a XI–XIX. század ötvös- és szövő ipar termékeiből, aránylag jutányosan megszerezthessék a fényképi másolatokat: alulírott kiadó elhatározta azokat magyar és francia nyelven írt magyarázó szöveg kíséretében „Az esztergomi főegyház kincstára — Trésor de l'église métropolitaine d'Esztergom” cím alatt, füzetekenként közzé tenni.” Az öt füzetre tervezett kiadványnak a Dankó-féle 1880-as díszalbumtól eltérő, új szempontokat felvető, új kutatási eredményeket is bemutató szövegét a tervek szerint Czobor Béla, a pesti egyetem keresztény régészet tanára, az Egy-

3. kép. Beszédes Sándor: Károly Ambrus főherceg tája. Fénykép. 1881. ELTE Művészettörténeti Intézet. 24,5 x 33 cm

házművészeti Lap szerkesztője írja. A füzetek — 10 Ft-os áron — Beszédes Sándornál rendelhetők meg.¹⁵

Bár eddigi kutatásaim során a kísérszöveget tartalmazó füzetekből egy darabot sem sikerült megtalálnom, az biztos, hogy a korban megszokottakhoz képest elegáns kiállítású, aranyozott szélű vastag, fekete kartonokra felragasztott fényképek, melyeknek magyar-francia felirata is aranyozott betűkből állt, elkészültek (3. kép). A sorozat teljes mértékben rekonstruálható azokból a darabokból, melyeket hazai gyűjtemények — az esztergomi Keresztény Múzeum (Főszékesegyházi Könyvtár), az Akadémiai Könyvtár Kézirattára, a Nemzeti Múzeum Régészeti Adattárána fényképgyűjteménye, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Fényképtára, a Képzőművészeti Egyetem Könyvtára, illetve az ELTE Művészettörténeti Intézetének könyvtára — őriznek. Az 55 fénykép megegyezik azokkal a felvételekkel, melyeket Beszédes az 1880-as díszalbumhoz az érsek költségén készített. A korabeli sajtóból azt is megtudjuk, hogy Czobor megírta a kísérfüzetek egy részének szövegét is. A fényképek sorszámából biztosra vehető, hogy ez azonos volt annak a sorozatnak a szövegével, melyet Czobor Béla 1881 és 1883 között az Egyházművészeti Lapban az esztergomi főszékesegyház kincseiről tett közzé.¹⁶

Az 1881-ben megjelent első füzet szövegét — olvashatjuk a korabeli sajtóban¹⁷ — Saissy Amadé francia tanár és szerkesztő fordította le, s „ritka vállalat jelen meg annyi eleganciával és ízléssel. A Franklin Társulat valóban remekelt tipographiai képességével.” A vállalkozásról tudósító újságíró megemlíti azt is, hogy a kiadványra eddig 44 megrendelés érkezett, melyek közül csupán három volt esztergomi — a hercegprímásé, az Iparbanké és Havasy Imre ügyvédé.¹⁸

Az egyéni megrendelők mellett Beszédes — korábbi munkáihoz hasonlóan — számított az intézményi támogatásra is. 1881-ben azzal a kéréssel fordult a minisztériumhoz, hogy „Az esztergomi főegyház kincstára” c. művét, mely Czobor Béla szövegét és 55 fényképet tartalmazna, annyi példányban rendeljék meg, hogy a kiadás ne járjon anyagi veszteséggel. (A–I–4–

3235) A minisztérium 1881. IV. 29-én értesítette Pulszky Ferencet, hogy „Az Esztergomi Főegyház Kincstára” című, Beszédes Sándor által kiadandó művet tíz példányban az Iparművészeti Múzeum, az Ipartanodák, a vidéki múzeumok és a Műemlékek Bizottsága számára megrendelték (ez utóbbit még külön is értesíti a VKM) (A–I–4–3236).

A kiadvány – úgy tűnik – befejezetlen maradt. Az 1884-es budapesti ötvösmű-kiállítás legszebb tárgyait ismertető díszalbum szerzői, Pulszky Károly és Radics Jenő szerint a sorozat „még nem jelent meg teljesen”,¹⁹ s a munka befejezetlen voltát említette 1885-ben Radics Jenő is recenziójában: „az 1881-ben megindított vállalatból eddig csak két füzet szöveg jelent meg, s annyival sajnálatra méltóbb körülmény az, mivel ugyancsak az esztergomi kincsről szóló, a primás bőkezűsége által közzétett Dankó-féle díszmunkát könyvkereskedés útján kapni nem lehet s a közönség úgy itthon, mint külföldön Czobor munkáját használhatja majdnem egyedüli kútforrásul.”²⁰

Feltehetően egyházi megbízásra készítette Beszédes azt a négy fényképet, mely a főszékesegyházi kincstár 18–19. századból származó, 16. századi előképeket követő, Simor János által vásárolt velencei csipkefüggönyeit²¹ örökítette meg (4. kép). Erre utal az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban több példányban őrzött kiváló minőségű, reprezentatív, nagyméretű²² fotográfiák egységes nyomtatott felirata (*Ódon függöny. (Kézi mű. Bibornok hgprimás tulajdona)...Fényképezte Beszédes S. Esztergomban*).

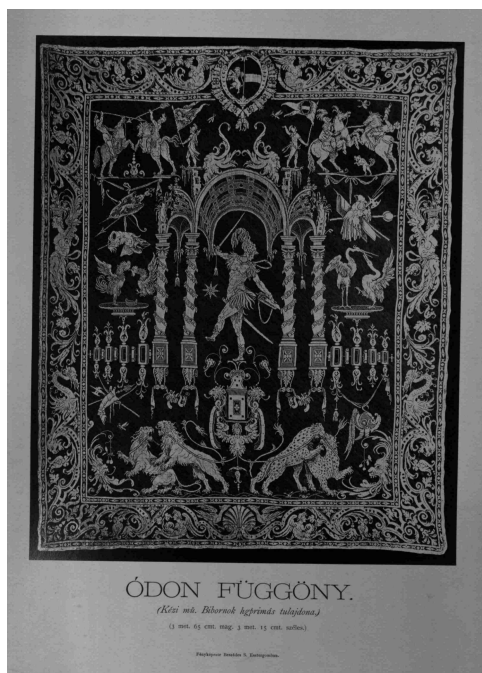
Simornak a múzeumi, közművelődési szemlélet iránti nyitottságát nemcsak a székesegyház kincseiről készített, fent említett fényképsorozatok támogatása jelzi, hanem az is, hogy 1886-ban a bazilika egyik ter-

mét páncélszobává alakíttatta, s a kiemelkedő művészeti és történeti értékkel bíró, a liturgikus használatból kivont, vagy ritkán használt tárgyakat üvegezett tárlókban közszemlére tétette.²³

Jegyzetek

* A tanulmány az OTKA (K 62711) támogatásával készült.

- 1 FARKAS Zsuzsa – PAPP Júlia: *A műtárgyfényképezés kezdetei Magyarországon (1840–1885)*. Budapest, Magyar Fotográfiai Múzeum, 2007.
- 2 *Monuments épigraphiques du Musée National Hongrois dessinés et expliqués* par Ernst DESJARDINS...*et par les soins de Dom Flóris RÓMER*. Budapest. Albertotypie d'Alexandre BESZÉDES 1873.; *A magyar nemzeti muzeum római feliratos emlékei*. DESJARDINS Ernő francia szövegét a vallás és közoktatásügyi magyar kir. miniszter meghagyásából magyarította, bővítette és külön pótlékkal kiegészítette dr. RÓMER Flóris. Az Albertotypiai táblák BESZÉDES Sándortól valók LXI. táblával és egy térképpel. Budapesten, 1873.
- 3 *A magyar nemzeti muzeum*, 1873. VI–VII.
- 4 *Archaeologiai Értesítő* IX. évf. (1875) 196, 200. Rómer már korábban is kapott műtárgyfényképet Beszédestől: „...szent Margit, melyet nem rég az esztergomi bíbornok-érsek tekintélyes képgyűjteményéből másolatban Beszédes Sándor úrtól kaptam.” RÓMER Flóris: *Régi falképek Magyarországon*. (Monumenta Hungariae archaeologia, 3. kötet, 1. rész) Budapest, 1874. 44.
- 5 *Antiquités Préhistoriques de la Hongrie arrangées et décrites par le Fr. Joseph HAMPEL conservateur-adjoint du musée national à Budapest. Illustrées par le procédé albertotypique par Alexandre BESZÉDES photographe à Esztergom....* Esztergom, 1876–1877. I–II.
- 6 *Dürer Albrecht nagyobb Passiója*. BESZÉDES Sándor fényvéseti utáinzatai. Esztergom. 1875. A kiadványban semmilyen szöveg – sem ajánlás, sem ismertetés – nem található, csak 12 nagyméretű kép.
- 7 FARKAS – PAPP, 2007. 70–71.
- 8 BIBÓ István – KERNY Terézia – SERFŐZŐ Szabolcs: *A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézetének Levéltári Regesztagyűjteménye. Repertórium*. Budapest, 2001. 16–19.
- 9 Számos vidéki oktatási intézménybe, múzeumba, régészeti egyletbe küldött a minisztérium azokból a gipszmásolatokból is, melyeket Rómer Flóris kérésére Mátyás király és Beatrix ambras-i portréjáról készítettek. (A – I – 4 – 3013-3021).
- 10 *Dürer Albrecht kisebb passiója*. BESZÉDES Sándor fényvéseti utáinzatai. Esztergom. 1875.
- 11 *Anyagi Érdekeink*, Új folyam, V. kötet. (1875) IV. füzet. április 16. 62.
- 12 *Ellenőr*, VII. évf. (1875) 229. szám. augusztus 19. [3.] A Kis Passió Beszédes által írt bevezetése 1875. augusztus 1-i keltezésű volt.
- 13 1879-ben 27 régi oklevélről készített fényképszo-

4. kép. Beszédes Sándor: Ódon függöny. Fénykép. 1880 körül (?) Keresztény Múzeum, Esztergom (Főszékesegyházi Könyvtár) 55,5 x 45,5 cm

- rozatot a nagyszebeni városi levéltár: *Photographien von Urkunden aus siebenbürgisch-sächsischen Archiven. Herausgegeben von dem Archivamt der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation*. Hermannstadt, 1879. Photographisches Atelier von Th. Glatz' Erben.
- 14 *Az esztergomi főegyház kincstára LXXIX. műtárgyának LV fényképe főmagasságú Herczeg Primás esztergomi érsek Simor János úrnak a Római egyház bíbornoka megbízásából és költségén kiadta Dr. DANKÓ József esztergomi kanonok*. Esztergom MDCCCLXXX... Nyomatott Bécsben Holzhausen Adolfnál.
 - 15 *Egyházművészeti Lap*, II. évf. (1881) 31.
 - 16 *Egyházművészeti Lap*, II. évf. (1881) 118–122, 136–146, 170–184, 200–204, 246–250, 275–281, 336–342; III. évf. (1882) 21–23, 147–150, 338–344, 353–358; IV. évf. (1883) 15–19, 45–50, 111–115, 304–310, 353–358.
 - 17 *Egyházművészeti Lap*, II. évf. (1881) 351–352.; *Esztergom és Vidéke*, III. évf. (1881) 93. szám. o.n. [3.]
 - 18 *Esztergom és Vidéke*, III. évf. (1881) 93. szám o.n. [3.]
 - 19 *Az ötvösség remekei a magyar történeti ötvösműkiállításon*. Leírták PULSZKY Károly és RADISICS Jenő. Budapest, é. n. [1885?] II. kötet. 121–122.
 - 20 *Archaeologiai Értesítő*, Új folyam V. évf. (1885) 42–43.
 - 21 A nagyméretű (400 x 285 cm, illetve 385 x 390 cm) rececsipkéket (Mars-, Saturnus-, Venus- és Atlas-csipke) varrott minták és figurális képek díszítettek. LEPOLD Antal: *Az Esztergomi Főszékesegyházi Kincstár katalógusa*. Budapest, 1942. 47–48. (141–144. tétel)
 - 22 Lapméret: 55,5 x 45,5 cm, képméret: 33 x 27,5 cm.
 - 23 LEPOLD, 1942. 3–4.

Observations on the Heliogravures by Sándor Beszédes of the *Little Passion* and the *Great Passion* Series by Albrecht Dürer

In 1875 Sándor Beszédes, a photographer in Esztergom, published photographic engravings (heliogravures) of the *Little Passion* and *Great Passion* series of Albrecht Dürer. In 1880 he created an exclusive decorative album with 55 photographs of the most valuable works of art at the Esztergom Basilica's treasury with the support of Primate János Simor. Beszédes reissued these photographs at his own expense in 1881 to make them available for a wider public. The present study cites archival sources confirming that Beszédes applied for and was granted financial support by the Ministry of Religion and Public Education to publish the photographic copies of Dürer's artwork and the treasures of the Basilica.